

sig nedsættende om Cort Adeler uden dog at føre noget Bevis for sine Paastande. Dette Angreb kaldte Forsvarere frem, hvilket gav Anledning til, at Bibliotekar (senere Overbibliotekar) Chr. Bruun i 1871 udgav: *Curt Sivertsen Adelaer*, hvori han slutter sig til Becker og mener, at Cort Adeler's Betydning i venetiansk Tjeneste var langt overvurderet, at han kun der havde indtaget en beskeden Stilling, og at han ikke havde indlagt sig nogen Fortjeneste som General-Admiral i Danmark. Han blev dog kraftigt imødegaaet af daværende Assistent ved Geheimearkivet F. Krarup og af Arkivsekretær G. L. Grove m. fl., uden at det dog lykkedes disse at udlette det ufordelagtige Billede af Cort Adeler, som Chr. Bruun havde tegnet.

Orlogskaptain P. Holck har nu gennem lange og grundige Studier af dansk Orlogsskibsbygning i det 17. Aarhundrede faaet Øjet op for, at Chr. Bruun i sin Bedømmelse af Cort Adeler som dansk General-Admiral har taget grundig fejl. Dette gav Holck Lyst til at udvide sine Studier over Cort Adeler til ogsaa at omfatte hans Virksomhed i Holland og Venedig. Med stor Flid og Grundighed har han fra fremmede Arkiver samlet mange Oplysninger, som han bringer i sin nye Bog *Cort Adeler* (1934), hvor han samtidig giver en samlet Fremstilling af de Krigsbegivenheder mellem Venedig og Tyrkiet, i hvilke Cort Adeler har deltaget. Paa en rolig og saglig Maade har Forfatteren fremlagt sit Materiale, og hans Konklusioner heraf er klare og overbevisende. Man ser, at Chr. Bruun paa væsentlige Punkter har taget fejl og ikke altid helt udnyttet de Kilder, der allerede den Gang stod til hans Raadighed. Forfatteren viser os Cort Adeler som en fremragende Sømand og Militær, i Besiddelse af Dygtighed og personligt Mod, hvilket jo ogsaa giver Forklaringen paa, at han kunde opnaa en saa stor Stilling i Venedig og ved sin Afgang en Pension, som vist aldrig er givet en Udlænding. Hermed falder ogsaa Indvendingerne mod hans Ansættelse i en ledende Stilling i den danske Søetat til Jorden. Vi ser, at Cort Adeler i den korte Tid, han virkede herhjemme, trods Modstand fra Admiralitetet, har gennemført væsentlige Forandringer i Skibstyperne og skabt den Flaade, der satte Niels Juel i Stand til at vinde sine Sejre i den skaanske Krig.

Ved sit store Arbejde er det lykkedes Forfatteren at rehabilitere Cort Adeler og atter give ham den Plads, han fortjener som en af den dansk-norske Søetats store Mænd.

Th. Topsøe-Jensen.

Den lange Række af lærde Undersøgelser over Sveriges Historie i Senmiddelalderen (jfr. S. 167—71) er i 1935 forøget med endnu

to Arbejder. Det ene af disse, Gustaf Adolf Lögdbergs Doktorafhandling *De nordiska konungarna och Tyska orden 1441—1457* vil baade ved sit Emne og ved Maaden, hvorpaa det behandles, i en dansk Læsers Bevidsthed genkalde Will. Christensens Disputats om »Unionskongerne og Hansestæderne 1439—1466«, som den ogsaa paa flere Punkter supplerer. Bogens Hovedfortrin er den grundige Udnyttelse dels af de trykte Kildesamlings store og spredte Stof, dels og navnlig af det rige Materiale ogsaa til nordisk Historie, som rummes i Ordensarkivet i Königsberg, og som skandinaviske Forskere hidtil oftest kun har kendt gennem Voigts ufuldstændige og mangelfulde Afskrifter i det danske Rigsarkiv. Lögdbergs systematiske Gennemgang af Originalerne har vist sig særdeles lønnende; navnlig er det derigennem blevet ham muligt at naa til et fyldigere og rigtigere Billede af Forholdet mellem Erik af Pommern og Christoffer af Bayern under sidstnævntes Regeringstid. Herom var nemlig Højmasteren velunderrettet, idet han af flere Grunde, deriblandt ikke mindst som Følge af hans Undersaatters Interesse i fredeligere Handelsforhold i Østersøen, gentagne Gange forsøgte sig som Mægler; hans Bestræbelser førte dog ikke til noget Resultat, bl. a. fordi Erik med den for ham karakteristiske Stejlhed fordrede en retslig Afgørelse, mens Christoffer kun kunde gaa med til en Forligsmægling. Med Hensyn til de to Kongers personlige Sammenkomst paa Gotland 1446 fremsætter Lögdberg den skarpsindige og ingenlunde usandsynlige Hypotese, at Christoffer med velberaad Hu afsluttede Vaabenstilstand og saaledes til Svenskerne Fortrydelse forsøgte Lejligheden til at gøre sig til Herre over Øen; han forudsaa nemlig, at Følgen heraf vilde blive, at han nødtes til at erklære sig om det gamle pinlige Stridsspørgsmaal, hvor vidt Gotland hørte til Danmark eller til Sverige; hans Ulyst til at tage kraftige Forholdsregler skyldtes saaledes ikke udelukkende Hensynet til Morbroderen, der »ogsaa skulde leve«. I øvrigt var Styrkeforholdet mellem de to nær beslægtede Modstandere langt fra saa ulige, som man efter Forskellen i deres Besiddelsers Udstrækning skulde formode; samtidig med, at Eriks Kaperflaade var en militær Magtfaktor af Rang, maatte Christoffer ikke mindst i sine sidste Aar tage stærkt Hensyn til de nordiske Stormænd, hvis Mistro tvang ham til ogsaa udenrigspolitisk at manøvrere med yderste Forsigtighed. Forfatterens Skildring af det følgende Tidsrum bringer ligeledes nye Resultater; en første Forbundsstraktat mellem Ordenen og Danmark er det saaledes lykkedes ham at tidsfæste til Efteraaret 1454, og det højst komplicerede Spørgsmaal om Christian I.s Krigserklæring til Kasimir af Polen, som man hidtil

snarest har villet opfatte som en Mystifikation, bringes til den Løsning, at Fejdebrevet er udstedt 1. Juni 1455 og virkelig kom den polske Konge i Hænde, om end med betydelig og tilsigtet Forsinkelse. Lögdborg har sin Styrke i en skarp og sober filologisk Kildetolkning og kan i Kraft heraf korrigere adskillige Fejltydninger og Misforstaaelser hos Lönnroth, hvis Hovedresultater han i øvrigt ikke faar Anledning til at tage Stilling til; han holder sig i det hele med snæver Forsigtighed til sit Emne og undgaar alle Digressioner og principielle Betragtninger.

Et andet Arbejde, Gösta Kellerman: *Jakob Ulvsson och den svenska kyrkan under äldre Sturetiden 1470—1497*, er en oprindelig Biografi, som er svulmet op til en almindelig og alsidig Skildring af Sveriges Kirke i Slutningen af det 15. Aarh., ikke mindst i dens Forhold til den verdslige Politik. Om »Jakob Ulvsson som kyrkopolitiker« handler omtrent Halvparten af Bogen, tre centrale Kapitler, der former sig som en minutøs kronologisk Gennemgang af Unionspolitikens vekslende Faser fra 1470 til og med den Krise, der for en kort Tid bragte Kong Hans i Besiddelse af den svenske Krone; uden at bringe noget epokegørende nyt fremhæver denne Skildring stærkt det gode, ja næsten venskabelige Forhold mellem Ærkebisp og Rigsforstander, som bevaredes helt op til ca. 1493, da Sten Stures Tilbøjelighed til at udvide sin Magt over Kirken i Forening med Uenighed om Østersøpolitikken bragte Jakob Ulvsson som Rigsraadets Leder i bestandig skarpere Opposition. — Fuldt saa fængslende Læsning er det foregaaende Afsnit, der meddeler Biografier af samtlige Datidens svenske Biskopper; véd man lidt om, hvorledes selv et i andre Henseender fyldigt Middelaldermateriale kan skrumpe ind, i det Øjeblik man spørger om Mennesket bag Akterne, faar man Respekt for Kellermans Evne til skarp og levende Karakteristik ikke mindst af de forskellige Prælaters teologiske og religiøse Særpræg. Hertil udnytter han til Bunds det forhaandenværende Kildestof, men presser det ogsaa undertiden lovlig stærkt. Heller ikke er det lykkedes ham helt at undgaa biografiske Forfatteres sædvanlige Skødesynd, Tilbøjeligheden til Overvurdering af Objektet. Selve det Billede, han giver af Jakob Ulvsson, virker ganske vist i sine Hovedtræk overbevisende. Han skildrer ham som en Fredens Elsker, derfor en god Mand for den svenske Kirke mellem to saa uroligt ærgerrige Naturer som Jöns Bengtsson (Oxenstierna) og Gustav Trolle; endvidere som en tro Tilhænger af Sveriges Forfatning, som han forstod den, d. v. s. af en Retsorden, hvor Raadsaristokratiet holdt Kongen eller Rigsforstanderen i Skak, og hvor ikke mindst Kirkens Selvstændighed til fulde respekte-

redes — med andre Ord, hvad Lönnroth vilde kalde en fulgyldig Repræsentant for regimen politicum; endelig som en god konservativ Mand — »numquam fuimus nouarum rerum auidi« —, ikke fri for en vis aandsaristokratisk Ringeagt for »then menlöse almoge, som inte wete vtaff sanningene«. Billedet har imidlertid andre Træk, som Kellerman ikke tilstrækkelig har Øje for. Meget gerne indrømmer man hans Ret til at søge Nøglen til Forstaaelse af Jakob Ulvssons Karakter i hans sikkert oprigtige gammelkatoiske Fromhedsliv; men ganske givet overser han, at Ærkebispnen foruden at være en from Mand tillige var en særdeles dreven og snu Politiker. At han en Menneskealder igennem formaaede at balancere mellem principiel Unionsvenlighed og personlig Loyalitet mod Sten Sture, turde i sig selv være Bevis nok; yderligere et meget anskueligt Eksempel paa denne Dobbeltthed i Karakteren giver imidlertid hans Holdning under Krigen med Russerne 1495—97. Biografien fremhæver — og dokumenterer — med hvilken religiøs Ildhu Jakob Ulvsson i Overensstemmelse med Datidens almindelige kirkelige Korstogsiver omfattede Forsvaret af »then fattige landzende« Finland mod de russiske Kætters Angreb som en Livssag ikke mindst for Sveriges Kirke; han er derimod ikke opmærksom paa den paafaldende Modsætning mellem denne Nidkærlighed og Ærkebispens afgjorte Utilbøjelighed til selv at sende Forstærkninger til Krigsskuepladsen, idet han gjorde gældende, at Sten Sture havde baade Pligt og økonomisk Evne til at klare Sagen væsentlig ved egne Kræfter; givetvis var han heller ikke blind for Fordelen ved, at Rigsforstanderens Magtressourcer i selve Sverige saaledes forringedes. Om Jakob Ulvsson virkelig, som Kellerman et Sted antyder det, trænger til »Ehrenrettung«, faar staa hen; men for saa vidt dermed bl. a. sigtes til Styffes unægtelig lidet venlige Fremhævelse af Ærkebispens Forslagenhed, vil dennes Skildring dog sikkert bevare sin Værdi som Supplement. Og selv om Jakob Ulvssons konservative Dyder paa en Maade kom den svenske Kirke tilpas, medførte de nødvendigvis en Begrænsning; Banebryder blev han paa intet Omraade, hvad den i øvrigt interessante og lærerige Fremstilling af Kirkens Udvikling i økonomisk, kulturel og religiøs Henseende under hans Styre, hvormed Kellerman slutter sin Bog, noksom godtgør og indirekte indrømmer. Et Par Misforstaaelser vedrørende danske Forhold skal lige noteres: S. 169 sammenblandes Adelslægterne Brahe (Bragde) og Breyde, og Kong Hans' S. 176 nævnte Kansler »Jens Japsen« vil være danske Læsere bedre bekendt under Navnet Johan Jepsen (Ravensberg); Fejlen gaar dog her tilbage til Kilden. — Trods de fremførte Indvendinger skal Værdien af Kellermans grundige Studier paa ingen Maade underkendes; tværtimod

kan vi med god Grund ønske os en tilsvarende alsidig og fyldig Fremstilling af den danske Kirkes Forhold i samme Tidsrum; om Stoffet tillader det, er dog maaske et Spørgsmaal.

Henry Bruun.

Om *Erik XIV:s engelske underhandlingar* (Studier i svensk diplomati och handelspolitik) har Docent i Lund, Dr. Ingvar Andersson i Skrifter utgifna av Vetenskaps-Societeten i Lund Nr. 17 (1935) offentliggjort en Afhandling, hvis Hovedlinjer han redegjorde for paa det nordiske Historikermøde i Helsingfors 1931. En detaljeret Undersøgelse af Erik XIV.s Udenrigspolitik er aldrig blevet foretaget, og denne er heller ikke tidligere blevet bragt i Sammenhæng med Tidens almeneuropæiske Politik. Udgangspunkt for en saadan Undersøgelse har Forfatteren fundet i den første store udenrigspolitiske Aktion fra Erik XIV.s Side, Ægteskabsforhandlingerne med Dronning Elisabeth. Planen om dette Giftermaal — som i det Hele den svenske Konges Ægteskabsprojekter — er lige fra hans egen Tid blevet bedømt haardt og betragtet som Udslag af hans personlige Ejendommeligheder, en Opfattelse, der med faa Undtagelser har holdt sig til Nutiden. Andre Anskuelse er dog lejlighedsvis blevet gjort gældende; Droysen og Arnheim har ud fra deres Erfaringer fra almeneuropæisk Historie ment, at Planerne havde et realpolitisk Indhold; klarest er det udtalt af Karl Hildebrand: »Vad voro Erik XIV:s frierier annat än alliansprojekt?«.

Paa Grundlag af omfattende Arkivundersøgelser i Ind- og Udland, ogsaa i det danske Rigsarkiv, redegør Forfatteren nu detaljeret for de engelske Underhandlingers ydre Forløb, for deres realpolitiske Indhold og deres Sammenhæng med svensk Udenrigspolitik i Almindelighed, og han konkluderer i en Paavisning af, at Erik XIV med sine engelske Giftermaalsplaner i Virkeligheden lagde Grunden til den svenske Storpolitik i Gustaf Adolfs Tid.

Arthur G. Hassø.

Hurtigt skrider Udgivelsen af den store *svenske Kirkehistorie* frem. 1933 udkom 1. Bind ved Professor Hjalmar Holmquist, og allerede et Aars Tid senere foreligger det næste Bind ved Docent, Dr. Hilding Pleijel omhandlende Perioden 1680—1772. Fortsættelsen slutter sig paa værdig Maade til det foregaaende, og det til Trods for, at Forf. har haft særlige Vanskeligheder at kæmpe imod. For store Partiers Vedkommende har han saaledes ingen